

 Luister naar

Grenzen dicht? Zo probeert de EU asielzoekers al buiten de deur te houden

ACHTERGROND Met een opvangcrisis die alleen maar erger lijkt te worden, wordt de roep om de grenzen te sluiten steeds luider. Wat doet de Europese Unie al om asielzoekers tegen te houden? En moeten we dat wel willen?

Hanke van den Broek

vrijdag 28 oktober 2022 om 10:49

Achtergelaten reddingsvesten op Lesbos. De EU heeft een van de dodelijkste buitengrenzen ter wereld.

beeld Joris van Gennip

Gooi de grenzen dicht voor asielzoekers. Die oproep klinkt steeds luider aan de rechterkant van het politieke spectrum. De nieuwste prognose van het ministerie van

Justitie en Veiligheid zal deze roep alleen maar doen toenemen; mogelijk vragen volgend jaar meer dan vijftigduizend mensen asiel aan in Nederland, werd deze week bekend. En dat terwijl de asielopvang nu al overbelast is.

Maar grenzen sluiten voor asielzoekers kan alleen door uit het Vluchtelingenverdrag of uit de EU te stappen. En dat zou zelfverminking zijn, zegt Henk van Houtum, hoogleraar Politieke Geografie en Geopolitiek aan de Radboud Universiteit en expert in Europees grensbeleid. Het verdrag uit 1951 bepaalt dat landen asielzoekers en vluchtelingen niet mogen terugsturen naar een land waar ze gevaar lopen. Het is een van de afspraken die de basis vormen van de internationale rechtsorde, en het is onderdeel van de verdragen van de Europese Unie.

Maar wat als Nederland niet uit het Vluchtelingenverdrag of de EU wil stappen, maar wel wil voorkomen dat asielzoekers hier aankloppen? 'Als je iets wil doen aan de komst van asielzoekers, zonder dat je de rechtsstaat ondermijnt, kan je alleen maar zorgen dat zo min mogelijk mensen aan de grenzen van Europa opduiken', zegt Jeroen Doornik, migratieonderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam. Dat proberen EU-landen dan ook massaal. Maar dat heeft een zware humanitaire prijs.

Een overzicht van het Europese grensbeleid van de afgelopen jaren, én een oplossingsrichting.

Keiharde buitengrenzen

'Onvriendelijk worden aan de buitengrenzen' is de eerste manier waarop de EU asielzoekers probeert weg te houden, zegt Doornik. Het duidelijkste voorbeeld daarvan zijn pushbacks: het terugduwen van asielzoekers en migranten op land en op zee. Ondanks dat het illegaal is, gebeurt het inmiddels op tal van plekken aan de EU-grenzen: aan de Turks-Griekse grens, aan de grens van Polen met Wit-Rusland, en op de Middellandse Zee. De kustwacht, het leger of de politie van EU-grenslanden slaan asielzoekers en migranten terug over de grens, of duwen hun bootjes terug naar waar ze vandaan kwamen. Daarbij worden ze geholpen door het Europees grensagentschap Frontex, dat daarmee handelt in strijd met EU-wetten en -verdragen.

Het gevolg is steeds meer doden aan de grens. Dinsdag kwam de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) met de nieuwste cijfers over de gevolgen van dit beleid.

Sinds het begin van 2021 zijn meer dan 250 mensen omgekomen als gevolg van gewelddadige pushbacks, en meer dan 5.600 doden vielen op migratieroutes naar of binnen de EU. Deze cijfers zijn waarschijnlijk een onderschatting van het werkelijke aantal doden, zegt de organisatie erbij. Registratie is namelijk lastig, omdat veel migrantenboten buiten het zicht op zee vergaan, en pushbacks veelal onder de radar plaatsvinden. Sinds 2014 heeft de IOM meer dan 29.000 doden geregistreerd op migratieroutes naar de EU.

De praktijk van de pushbacks komt mede door de onwil van noordelijke en oostelijke EU-lidstaten om asielzoekers over te nemen van de landen aan de buitengrens. Dit is met name zichtbaar aan de vluchtelingenkampen op Griekse eilanden, de zogenaamde 'EU-hotspots'. Duizenden vluchtelingen mogen niet van de eilanden af, en zitten al jaren in miserabele omstandigheden vast in de kampen. De EU kwam met dit beleid in 2015, toen veel Syrische vluchtelingen via Turkije in Griekenland aankwamen. Omdat alle opvang van asielzoekers daarmee aankomt op Griekenland, en de kampen overvol zitten, duwt dat land alleen maar meer mensen terug naar Turkije.

'Ongetwijfeld was de achterliggende gedachte: we moeten het niet te aantrekkelijk maken om hier asiel aan te vragen', zegt Doomernik. Meer van dit soort grensbeleid zou dus een manier zijn om de komst van asielzoekers te remmen. Dat is ook de intentie van de EU, zegt hij. In het nieuwe migratiepact, dat de Europese Commissie heeft voorgesteld, mogen lidstaten steviger controleren aan de grens en 'kansarme' asielzoekers direct terugsturen.

Maar, stelt hij de retorische vraag, 'hoe verantwoord is dat in humanitaire termen?' Van Houtum is daar stilliger over: 'In toenemende mate zie je dat de EU het Vluchtelingenverdrag, en daarmee de eigen rechtsstaat, aan het onderuit halen is. De EU treedt haar eigen kernwaarden met voeten door dit grensbeleid.'

Opvang in de regio

Het is een terugkerende suggestie, die ook vaak voorbij komt in de Tweede Kamer: waarom worden asielzoekers niet opgevangen door landen 'in de regio'? Het achterliggende idee, dat het merendeel van vluchtelingen naar de EU komt, is echter onjuist. Meer dan zeventig procent van alle asielzoekers wereldwijd wordt al opgevangen in een buurland. Turkije vangt met 3,8 miljoen vluchtelingen wereldwijd de

meeste mensen op, met name uit Syrië. In Libanon is een op de zes inwoners een Syrische vluchteling.

‘Het aantal mensen dat wij opvangen is niets vergeleken met wat de Turken en Libanezen voor hun kiezen hebben gekregen’, zegt Doomernik. Beide landen hebben te maken met zware economische crises, en krijgen het niet voor elkaar om zoveel mensen goed te kunnen opvangen. Syrische vluchtelingen in Turkije en Libanon worden gediscrimineerd, en lopen het risico om teruggestuurd te worden naar Syrië. Deze week meldde Human Rights Watch dat Turkije dit jaar honderden Syriërs heeft opgepakt en gedeporteerd naar hun thuisland. Uit angst besluiten veel Syriërs vanuit Libanon en Turkije door te reizen naar de EU.

‘Opvang in de regio is voor ons misschien een oplossing, maar het is geen gelijke verdeling van de lasten’, aldus Doomernik. Als Libanon al wordt ondersteund door de EU, gebeurt dat in ieder geval onvoldoende, zegt hij. Daarnaast, vindt Van Houtum, besteed je met opvang in buurlanden je morele taak uit aan andere landen. ‘Het wordt gebracht onder het mom van de liefde: het is beter voor hen om in de regio te blijven, want dan hoeven ze niet te vluchten. Maar daarmee ontnemen je hen het recht om te vluchten en vergeet je de verantwoordelijkheid die je hebt als EU.’

Migratiedeals

De EU maakte afspraken met Turkije in 2016 en met Libië in 2017, beide met het doel om te voorkomen dat asielzoekers voet op EU-grondgebied kunnen zetten. In de EU-Turkijedeal ontvangt Turkije geld als het land voorkomt dat Syrische vluchtelingen doorreizen naar de EU. De afspraken worden door sommige politici gezien als succesvol, omdat het aantal mensen dat naar de EU kwam sterk terugliep. Of dit echt het resultaat was van de deal is niet bewezen, aangezien het aantal migranten en asielzoekers vanuit Turkije al afnam voor het sluiten van de deal.

In de Libië-overeenkomst financiert de EU de opleiding en uitrusting van de Libische grensbewaking. In ruil daarvoor pikt de kustwacht vluchtelingen uit de Middellandse Zee en brengt ze terug naar Libië. Daar wacht hen een onmenselijke behandeling: asielzoekers en migranten worden in detentiecentra geplaatst, uitgebuit, gemarteld en als slaven verhandeld. Ook laat de Libische kustwacht mensen in zee verdrinken en worden hulporganisaties tegengehouden wanneer ze vluchtelingen willen helpen. Naast

deze deals steunt de EU ook de politie in Afrikaanse 'doorreislanden', zoals Mauritanië en Senegal, om mensensmokkel tegen te gaan.

De grens van de EU komt daarmee steeds verder weg te liggen, ziet Van Houtum.

'Doordat de EU behoefte heeft aan controle op migratie, besteedt ze haar grensbeleid uit aan autocratische landen waar mensenrechtenschendingen plaatsvinden, mede in naam van de EU. Die landen kunnen de EU dan ook nog chanteren. Daardoor verlies je juist steeds meer controle.'

Dit soort afspraken zijn ook niet effectief om asielzoekers tegen te houden, denkt Doomernik, omdat mensen zullen blijven vluchten voor oorlogsgeweld en ongelijkheid. 'Het is ook nooit bewezen dat mensensmokkel of humanitaire organisaties die patrouilleren op zee zorgen voor een toename van het aantal migranten en asielzoekers. Het is meer zo dat die mensen toch wel komen, en dan verdrinken ze of ze redden het.'

Europese afspraken: de oplossing?

Eerlijke Europese afspraken om het aantal asielzoekers te verdelen over de EU-lidstaten, zouden volgens beide experts de oplossing kunnen zijn. De bestaande afspraken tussen EU-landen werken niet, omdat veel lidstaten - met Hongarije en Polen voorop - weigeren een evenredig deel van alle asielzoekers op te vangen. De Dublinverordening, die stelt dat het land waar asielzoekers binnenkomen ook verantwoordelijk is voor hun opvang, legt bovendien te veel druk op Griekenland en Italië. 'Daarmee zeg je eigenlijk tegen Italië en Griekenland: het is jullie probleem', zegt Van Houtum. 'Dat holt de solidariteit binnen de EU verder uit en normaliseert vreemdelingenhaat alleen maar verder.'

'Het beste zou zijn als we het echt Europees gaan doen', vindt Doomernik. 'Dat er een quotumsysteem komt, waarbij Nederland asielzoekers opneemt naar rato van bijvoorbeeld het aantal Nederlanders in verhouding tot de bevolking van de EU.' Dit is ook wat de Europese Commissie probeert door te voeren, maar de regeringen van Hongarije en Polen liggen dwars: zij vertikken het consistent om te voldoen aan Europese afspraken om bij te dragen aan asielopvang.

Het rondkrijgen van het nieuwe migratiepact zal naar verwachting dan ook nog wel even duren. En een eerlijker - en menselijker - Europees asielbeleid lijkt vooralsnog niet in de

maak.

Deel dit bericht:

 Mail de redactie ▾